

Remissvar Dnr A2021/01723 gällande - Vissa lagförslag med anledning av en reformerad arbetsmarknadspolitisk verksamhet, Ds 2021:27

Allmänt om Skoopi

Skoopi är de arbetsintegrerande sociala företagens intresseorganisation och styrelsen har fattat beslut om att avge detta remissvar 21-11-11 och omedelbart justerat beslutet. Skoopi företräder företag vars främsta syfte är social och yrkesmässig integration. Det innebär att det heller inte sker någon vinstutdelning från våra medlemsföretag utan eventuellt överskott återinvesteras i verksamheten. Våra företag drivs och i de flesta fall även ägs av personer som av olika skäl haft svårt att komma in på arbetsmarknaden vilket gör att vi när vi uttalar oss gör det både ur perspektivet som företagare men också ur perspektivet av personer som av olika skäl behöver stöd för att få och behålla sitt fäste på arbetsmarknaden. Många av våra medarbetare har komplexa kombinationer av svårigheter vilket gör att de ofta inte är organiserade inom funktionsrättsrörelsen vars organisering bygger på enskilda diagnosgrupper. Detta gör att gruppen i sig inte har någon naturlig egen röst i de här frågorna utöver Skoopi.

Allmänt om remissvaret

Förhoppningarna hos oss arbetsintegrerande sociala företag gällande denna departementsskrivelse var högt ställda. Vi såg framför oss att nu skulle ett politiskt ansvarstagande ta ett helhetsgrepp kring hur en reformerad Arbetsförmedling ska kunna möta den skenande långtidsarbetslösheten. Vår upplevelse är att den bristande politiska styrningen av denna reformering som helhet i kombination med kraftigt minskade förvaltningsanslag har fått katastrofala konsekvenser för myndigheten. Vår besvikelse är nu därför stor då det även här saknas helhetsgrepp och det alltjämt läggs störst fokus på den grupp som är relativt lätt matchningsbara utan större rustande insatser.

Vi saknar helt en analys av utvecklingen på svensk arbetsmarknad och skillnaderna mellan förutsättningarna hos gruppen långtidsarbetslösa och de krav dagens arbetsmarknad ställer. Inte heller bakgrunden till den historiskt höga långtidsarbetslösheten ges någon djupare analys eller hur den nu pågående reformeringen av arbetsförmedlingen påverkat långtidsarbetslösheten. Vårt remissvar tar därför utgångspunkt i det vi tycker saknas i denna DS, dvs en analys av långtidsarbetslöshetens mekanismer och behovet av en tydlig politisk styrning med konkreta förslag till lösningar.

Att behovet av sådan styrning av myndigheten är akut syns bland annat i att myndigheten lämnar tillbaka drygt 1 miljard av anslagen avsatta för lönebidrag samtidigt som drygt 40 000 personer med dokumenterade funktionshinder befinner sig i långtidsarbetslöshet.

Då arbetsförmedlingen tidigare fått kritik för brister vad gäller att upptäcka, utreda och dokumentera funktionshinder kan vi misstänka att mörkertalet bland de långtidsarbetslösa sannolikt är stort. Sammantaget visar detta på katastrofala felprioriteringar inom myndigheten som kräver politisk styrning.

Arbetsförmedlingens egen roll i utvecklingen av långtidsarbetslösheten de senaste åren behöver därför snarast analyseras så att personella resurser prioriteras till grupper som står långt ifrån arbetsmarknaden och insatser utformade utifrån deras behov. Dessa felprioriteringar är tyvärr inget nytt fenomen utan mellan 2016-2020 lämnade Arbetsförmedlingen i genomsnitt tillbaka 865 miljoner årligen som skulle kunnat underlätta funktionshindrades etablering och förankring på arbetsmarknaden. Det är anmärkningsvärt att underutnyttjandet av denna budgetpost fått pågå under en så lång tid samtidigt som långtidsarbetslösheten ökat.

När det gäller de konkreta förslagen i sak har vi inget emot förslagen gällande ny förmedlingsinsats och hoppas att denna insats ersätter det nu existerande KROM. Ett sådant skifte skulle tydliggöra att matchning utan föregående rustande insats inte är en effektiv åtgärd för majoriteten av de långtidsarbetslösa som ofta bedöms stå långt ifrån arbetsmarknaden. Det rustande inslaget inom KROM är som vi ser det avsett främst för personer som egentligen inte har några direkta skäl till inte hitta sin plats på arbetsmarknaden. Samma sak gäller den funktionsindelning och digitalisering som skett av myndigheten. Det lämpar sig väl för de med enklare behov men för individer med komplex problematik och behov av sammanhållet stöd har det varit direkt skadligt. För oss arbetsintegrerande sociala företag som i vår konstruktion ofta är både arbetsgivare och anställda i behov av stöd har det också varit klart negativt.

Vad gäller frågorna om sekretess mellan myndighet och upphandlade aktörer vill vi bara lyfta in ett varningens finger kring detta. Vi ser att problematiken hos många av de långtidsarbetslösa idag är ofta komplex och innefattar många integritetsnära aspekter. En vidare spridning av dessa uppgifter utanför den enskildes kontroll riskerar att begränsa individernas vilja att faktiskt öppna sig och prata om det som är svårt och begränsande. Vi ser en risk i att det nu föreslagna systemet närmar sig en gräns där delar av myndighetsutövningen upplevs utövas genom ombud istället för av myndighetens egna tjänstemän vilket riskerar att undergräva förtroendet för hur det man berättar används.

Samttaget ser vi stora behov av en styrning som på allvar adresserar långtidsarbetslösheten utifrån en analys av dess bakgrund och möjliga lösningar. Vi saknar också helt kopplingar och konkreta förslag utifrån regeringens strategi för socialt företagande vilken omfattar även arbetsförmedlingen.

Långtidsarbetslösheten som fenomen

Sverige har sedan slutet av 90-talet satsat på att bli en ledande kunskapsnation och att möta framtiden med hög kompetens i stället för enkla jobb med låga löner.

Samarbeten i globala värdekedjor, automatisering och andra effektiviseringsåtgärder har inneburit en kraftig omställning från enklare jobb till mer kvalificerade jobb. En i många hänseenden god ambition utifrån den arbetskraftsbrist som med stor sannolikhet kommer att drabba Sverige i och med den demografiska utvecklingen. Men arbetsuppgifter försvinner i detta inte alltid utomlands eller automatiseras bort utan i många fall finns de kvar men utförs av mer kvalificerade medarbetare som en del en arbetsrotation.

För att få fäste på svensk arbetsmarknad krävs idag, förutom den rent formella kompetensen för arbetsuppgifterna som ska utföras, också att du ska vara socialt kompetent, stresstålig, flexibel, duktig på att samarbeta och ha förmåga att arbeta självständigt. Kanske är den långtidsarbetslöshet om 150 000 personer vi såg redan i slutet av 2019 ett tecken på att vi skapat en arbetsmarknad som en grupp individer inte klarar av att kvalificera sig in till?

Hur ska vi annars förklara det faktum att vi i slutet av en extremt lång högkonjunktur där många branscher efterfrågat personal under lång tid ändå har så många långtidsarbetslösa trots att vi satsat stora resurser på RUT/ROT, yrkeshögskolor, arbetsmarknadsutbildningar och olika typer av matchningsinsatser och olika typer av subventionerade anställningar?

Vi som dagligen möter den här målgruppen upplever att de allra flesta verkligen vill jobba, vill vara en del av ett sammanhang och vill försörja sig själv. Däremot är skillnaderna mellan den här gruppens förutsättningar och arbetsmarknadens ordinarie krav väldigt stora. Vi kan utifrån att långtidsarbetslöshet nu närmar sig 200 000 personer konstatera att avståndet mellan gruppens förutsättningar och kraven på dagens arbetsmarknad är för stort för att överbryggas med dagens system.

Här blir också kopplingen till socialförsäkringssystemet och den snävare tolkningen av vilka som får möjlighet till försörjning via det systemet viktig. Huruvida kvalifikationsnivån tidigare var för låg eller är för hög idag ger vi oss inte in att bedöma men konstaterar att vi idag i våra verksamheter möter individer med en problematik som vida överstiger den problematik som tidigare renderade rätt till sjukersättning. Ska personer ur den målgruppen också få en hållbar plats på arbetsmarknaden så måste också systemet för arbetsträning och lönebidrag anpassas till det.

I media hör vi ofta att gruppen långtidsarbetslösa utgörs i huvudsak av tre kategorier.

Lågutbildade:

När detta faktum bara lämnas utan närmare analys är det lätt hänt att lösningarna fokuserar på att ge mer utbildning. Tänk om skälet till att långtidsarbetslösa har låg utbildningsnivå inte är att det saknas utbildningar i Sverige utan det istället är att många av de här individerna saknar förutsättningar att tillgodogöra sig utbildning i traditionell form? Förutsättningarna för att klara av studier när du knappt klarar av att få ihop vardagen är små. Sannolikt finns i den här gruppen också många som redan eller efter utredningen skulle uppfylla kriterierna för en neuropsykiatrisk diagnos.

Funktionshindrade:

Begreppet funktionshinder är inte något statistiskt begrepp utan något som förändras utifrån vad omgivningen kräver och förväntar sig. Vi har sett det tydligt inom skolans värld där behovet av utredningar och neuropsykiatriska diagnoser ökat lavinartat då kraven inom skolan gör det svårt för en viss typ av människor att klara den. På samma sätt har vårt arbetsliv förändrats så att kraven för att få ett hållbart fotfäste på arbetsmarknaden gör vissa typer av människor funktionshindrade i förhållande till de krav som råder. Behovet av utredningar och diagnoser blir därför allt större. Därigenom ökar också behovet av långsiktiga och förutsägbara lönebidrag /lönesubventioner för arbetsgivare som kompenserar för personens nedsättning i arbetsförmåga i förhållande till arbetsmarknadens krav.

Utrikesfödda:

Att som vuxen lära dig ett helt nytt talspråk, kanske för första gången lära dig ett skriftspråk och ta till dig teoretiska utbildningsinsatser om förväntningarna på svensk arbetsmarknad är ett stort arbete som ofta kräver många år. Att också förstå de sociala koderna på en arbetsplats med vår icke-hierarkiska struktur kräver mycket samspel i svenskspråkiga miljöer. Våra upplevelser är att det hos de som inte kommer vidare ofta finns psykiska och sociala faktorer som påverkar de kognitiva möjligheterna till såväl språklig inläring som förståelse för och möjlighet att anpassa sig till de svenska sociala arbetsplatskoderna. Härtill kommer också svårigheter att utreda t ex neuropsykiatriska svårigheter hos språksvaga vilket gör att det sannolikt finns ett stort mörkertal vad gäller funktionshinder i den här gruppen.

Våra egna erfarenheter reformeringen och arbetsmarknaden idag

Många av de vi möter i våra företag har tidigare haft en "vanlig" anställning inom industrin, vård/skola/omsorg eller i någon annan bransch. De har sen blivit uppsagda i samband med konjunktturnedgång eller annat men kommer sen inte in igen eftersom de arbetsuppgifter de hade och klarade av är outsourcade, har automatiserats bort, lagts in i arbetsrotation eller ackord. Vägen till att de här individer ska bli flexibla, stresståliga, samarbetsinriktade, självgående och allt som nu krävs på dagens arbetsmarknad är väldigt, väldigt lång och kanske inte ens farbar för många av dem oavsett hur mycket kompetensutveckling de än utsätts för. Detta då det är inte bara en fråga om att tillgodogöra sig en formell kompetens utan också till stor del om personliga egenskaper. De här personerna har ofta trivts med och varit bra på dessa enklare och mer repetitiva arbetsuppgifterna som idag nästan inte finns på svensk arbetsmarknad.

Vår upplevelse är att gruppen långtidsarbetslösa idag till stor del utgörs av personer med komplexa kombinationer av sociala, psykiska, kognitiva, fysiska och ibland även språkliga svårigheter. Det gör att vägen till att få ett reellt hållbart fäste på på den ordinarie arbetsmarknaden utan rätt förutsättningar och stöd ofta är mycket lång. Här ser vi också många av dem som fysiskt och psykiskt slitit ut sig på tidigare arbeten. Stöd i form av lönebidrag eller liknande är ofta nödvändiga under hela arbetslivet för de individer som saknar förutsättningar att prestera i nivå med arbetsmarknadens krav.

Utifrån de komplexa problembilder vi möter är behovet av ett långsiktigt och sammanhållet stöd från Arbetsförmedlingen stort för de här individerna. Att detta verkligen ges och att ett regelverk som stödjer detta finns på plats och följer individer över tid är enligt vår bedömning centralt för att hållbart kunna knäcka långtidsarbetslösheten både för de enskilda individerna och för samhället i stort. Den kompetens som finns inom myndigheten hos SIUS-konsulenter, arbetspsykologer, socialkonsulenter m fl måste tas till vara i analysen av vad som kan vara lämpliga vägar framåt. För att kunna uppfylla regeringsuppdraget om snabbare och mer träffsäkra bedömningar av tecken på funktionshinder som medför nedsättning av arbetsförmåga måste det arbetet tillföras resurser så att kompetens kring detta kan återskapas inom arbetsförmedlingen. Underlag för kodningen av funktionshinder är som vi ser det allt för nära kopplat till den myndighetsutövning det utgör att bedöma rätt till lönebidrag eller andra typer av stöd för att kunna ingå i det som ska handlas upp av externa aktörer.

Vi ser redan idag stora brister i Arbetsförmedlingens förmåga att hålla ihop stödet för individer och anser att den situationen skulle förvärras än mer om också detta skulle handlas upp av externa aktörer. Kunskapen om såväl individens som gruppens förutsättningar behöver finnas inom myndigheten för att de på ett riktigt sätt ska kunna ta sitt ansvar för den arbetsmarknadspolitiska bedömningen och den myndighetsutövning som följer av det. Genom ett sådant sammanhållet ansvar ges också förutsättningar för kunskapsbyggande och förståelse för svårigheterna hos individerna och målgruppen som helhet i förhållande till arbetsmarknadens krav.

Metoder för hur utredningar av detta kan genomföras i samverkan mellan AF´s specialister och t ex en plats för förstärkt arbetsträning med fördjupad bedömning hos ett arbetsintegrerande socialt företag eller annan engagerad arbetsgivare behöver utvecklas. Många bra exempel på detta finns runt om i landet men behöver spridas. Här ser vi att insatser i form av SIUS ofta är centralt både för att hitta dessa engagerade arbetsgivare som har möjlighet att erbjuda en lämplig plats för en sån placering, stötta anpassningar som möjliggör utveckling av arbetsförmågan samt beskriva vad ett eventuellt lönebidrag behöver kompensera för. Sjukvården har självklart en bärande del i att diagnostisera och i de fall det är möjligt även behandla men de har som Försäkringskassan påpekat i tiotusentals avslag, inte möjligheten att bedöma funktionsnedsättningens effekter mot arbete. Detta blir speciellt tydligt då det handlar om komplexa problembilder eller i de fall diagnosen är oklar.

Vi ser det som centralt att bedömningar arbetsförmåga och arbetsutbud genomförs över en längre tid på en reell arbetsplats för att bedömningen av arbetsförmågan och de anpassningar som behöver göras ska vara hållbar över tid för individen. Kortare utredningsinsatser i testmiljöer riskerar att ge en felaktig bild av vad som är ett hållbart arbetsutbud för individen. För detta finns redan förordningsstyrda insatser på plats genom förstärkt arbetsträning och förstärkt arbetsträning med fördjupad bedömning som kan sättas in för personer som befinner sig i garantierna.

Tyvärr ser vi idag hur dessa insatser ofta får stå tillbaka för slentrianmässiga beslut om upphandlade insatser med tvivelaktig effekt för målgruppen som står långt ifrån arbetsmarknaden. Det vore därför önskvärt att det i denna departementsskrivelse sattes kvantitativa mål för dessa insatser på samma sätt som för upphandlade insatser. Detta skulle också möjliggöra mer forskning på den positionsförflyttning mot arbete vi dagligen ser att insatserna möjliggör. Uppdrag kring den typen av forskning borde därför ges till IFAU.

Användning och utveckling av dessa lättillgängliga och flexibla insatser som kan anpassas utifrån individens behov som t ex förstärkt arbetsträning har ofta varit en viktig ingrediens som möjliggjort sociala innovationer. Att värna och utveckla den typen av insatser är också att värna och utveckla alla engagerade arbetsgivares möjligheter att bli en del i lösningen av långtidsarbetslösheten. Ett steg i att utveckla insatsen och stimulera än fler sociala innovationer är att utöka gruppen som kan ta del av dessa insatser. Det finns ingen individ eller samhällsnytta i att dessa insatser först kan användas när personer med uppenbara behov av dem som statistiskt kvalificerat sig som långtidsarbetslösa. Självklart skall dessa insatser göras tillgängliga för dem/de som efter en arbetsmarknadspolitisk bedömning har behov av insatsen. Då skulle t ex personer som kommer från långvarig sjukskrivning direkt kunna anvisas till den insatsen.

Trots ökande långtidsarbetslöshet och människor som aktivt söker sig till våra företag för förstärkt arbetsträning och liknande så möts såväl vi företag som individerna av besked om att anvisning till detta inte kan ske då det finns upphandlade tjänster som liknar detta. samtidigt möts andra individer och företag av besked om att förstärkt arbetsträning bara erbjuds via ett nationellt avtal med Samhall. Det ter sig ur vårt perspektiv mycket märkligt att arbetsförmedlingen väljer att lägga så mycket som 105 miljoner av kostnadsersättningen för arbetsträning och liknande hos en arbetsgivare, Samhall. Dvs hos en aktör som redan har 6,6 miljarder i merkostnadsersättning för att skapa anpassade anställningar för personer med funktionshinder men förra året inte klarade att nå målet för antal lönetimmar i regleringsbrevet. Utväxlingen av de 105 miljonerna skulle sannolikt ha blivit mycket större om man istället valt att anvisa till arbetsintegrerande sociala företag där kostnadsersättningen direkt återinvesteras i att skapa fler anpassade anställningar.

Våra förväntningar är att denna departementsskrivelse efter remissbehandlingen tydliggör inriktningen för reformeringen enligt nedanstående punkter.

- Hela reformeringen ska då Arbetsförmedlingen omfattas av regeringens strategi för socialt företagande också anpassas till den. Den särskilda kompetens som arbetsintegrerande sociala företag besitter genom sin dubbla roll som såväl arbetsgivare som egna erfarenheter av arbetsmässigt utanförskap måste tas tillvara i detta.

- Arbetsförmedlingen ska lokalt utse speciella handläggare för samverkan med arbetsintegrerande sociala företag, kommuner och samordningsförbund. Dessa handläggare ska ha mandat gällande såväl rustande insatser som arbetsträning, SIUS och olika typer av subventionerade anställningar.
- Tillkommande upphandlade arbetsmarknadstjänster eller insatser får inte utformas på ett sådant sätt att det kan anses uppkomma konkurrens med förordningsstyrda insatser som t ex förstärkt arbetsträning eller andra verktyg som används i samverkan med t ex arbetsintegrerande sociala företag. Dessa upphandlingar får heller inte begränsa möjligheterna till social innovation genom projekt där arbetsförmedlingen samverkar med arbetsintegrerande sociala företag, kommuner, samordningsförbund och liknande.
- Anskaffande av arbetsträningsplatser och liknande för personer med konstaterade eller misstänkta funktionshinder ska även fortsättningsvis i första hand hanteras av myndigheten själv genom överenskommelser med arbetsintegrerande sociala företag eller andra engagerade arbetsgivare. Anvisning till Samhall för den typen av insatser bör endast ske om särskilda skäl föreligger.
- Målgruppen för insatsen förstärkt arbetsträning inkl fördjupad bedömning vidgas så att insatsen blir tillgänglig för personer med konstaterad eller misstänkt funktionsnedsättning utan att de befinner sig i jobb och utvecklingsgarantin eller etableringsfasen. Samtidigt bör den möjliga tiden i insatsen förstärkt arbetsträning utökas tillfälligt till minst 18-24 månader pga att många i målgruppen nu gått utan rätt insatser väldigt lång tid. Dagens ramtider är generellt för korta då de sattes i en annan tid när problematiken hos gruppen som idag arbetstränar var mindre.
- Ansvar för att stötta individer med funktionsnedsättning i att hitta engagerade arbetsgivare som kan erbjuda anpassade anställningar ska fortsättningsvis i första hand hanteras av arbetsförmedlingens egen personal där SIUS-konsulent och andra specialister finns kvar över tid för såväl individens som arbetsgivarens behov av stöd i anpassningarna.
- Lönebidragen måste bli mer förutsägbara och anpassas utifrån gällande kollektivavtal samt följa löneutvecklingen. Detta är viktiga reformer för alla engagerades arbetsgivares möjligheter att bidra till lösningar av långtidsarbetslösheten för personer med olika typer av funktionshinder.

För Skoopi 21-11-11

Ulrica Persson
Ordförande